

“Чык тамчысы” исемендәге
мәктәпкәчә белем һәм тәрбия бирү оешмасы

Туган ягым – гүзәлем

Татар логопед төркеме
тәрбиячесе:
Гильмутдинова Г.Х.

*Проектның төре:
информацион-практик юнәлешле*

Проектның давамлылыгы: 3 ай

Проектның аһәмиятлелеге

Патриотик тәрбия бирү төшенчәсе киң мәгънәне аңлата, ягъни ул бала күңелендә Туган илнең табигатенә, туган йортына, туган авылына яки шәһәренә, халкының тарихына, аның мәдәниятенә мэхәббәт уятудан гыйбарәт.

Туган ил, туган жир. Бу сүзләр мәгънәсенә шулай ук эти, әни, әби, бабай - безнең якын кешеләребез, гомумән, барлык тереклек дөнъясы керә.

Милләтебезгә карата олы ихтирам хисләре тәрбияләгәндә, татар халкының милли мирасыннан файдалануга житди игътибар ителергә тиеш, шунда гына мәктәпкәчә яшьтәге балаларның туган телне яхшы үзләштерүләренә, аны ана теле итеп кабул итүләренә ирешергә мөмкин.

Туган тел – туган жир, Туган ил төшенчәләренә төп мәгънәсен бала аңына житкерүче иң мөһим чара. Балаларга патриотик тәрбия бирү туган телдән башка мөмкин түгел. Баланың аңы үсү, белеме арту, чынбарлыкны танып-белүе һәм чын кеше булып тәрбияләнүе аның туган телен –ана телен белүенә бәйле.

Проектның максаты:

Балаларда патриотизм хисләре; үзен туган шәһәре (авылы), республикасы, иленең гражданины итеп тану; шәһәр, республика, ил символикасына (флаг, герб, гимнга) хөрмәт һәм горурлану хисе тәрбияләү.

Проектның бурьгчлары:

- Туган жир, туган жирнең табигате, туган тел, татар халкы, татар халык авыз ижаты, горейф-гадәтләре белән таныштыруны дәвам итү.
- Районыбызның күренекле шәхесләре турында мәгълүмат бирү, аларның ижади эшчәнлеге аша балаларда күпкырлы үзүсешкә ия булырга омтылыш уяту.
- Балаларда фольклор, шигырьләр, уеннар аша сәнгатьле, дөрес сөйләм күнекмәләрен булдыру, бәйләнешле сөйләм телен, игътибарлылык, фикерләү, хәтер сәләтен үстерү, эстетик зәвыклыгын баету.
- Эти-этиләргә, өлкәннәргә ихтирамлы булу, гаилә тарихына, туганнарга хәрмәт хисләре тәрбияләү. Өлкән һәм кече буыннар бәйләнешен ныгыту.

“Минем бердәм гаиләм” айлыгына перспектив-тематик план

№	Эшчәнлек тәртибе	Тәрбияче белән балаларның бердәм эшчәнлеге	Балаларның мөстәкыйль эшчәнлеге	Эти-әниләр эшчәнлеге
1.	Әңгәмә: “Минем бердәм гаиләм”	Үстерешле диалог	Рәсем ясау	Нәсел турында материал туплау
2.	Үстерешле сөйләм: Г.Тукай “Безнең гаилә”	Сәнгатьле итеп, хәрәкәтләр белән сөйләп карау	Яттан шигырьне сөйләргә өйрәнү	Шигырь эчтәлеге буенча рәсем ясап килү
3.	Рәсем “Минем гаиләм”	Рәсем ясау ысуллары, материал сайлау	Рәсем буенча хикәя төзү	Үз гаиләң турында кыскача сөйләргә әзерләнеп килү
4.	Стенгазета “Өебезнең нуры алар”	Өлкәннәр турында әңгәмә	Сюжетлы-рольле уеннар «Гаилә», «Әбиемдә кунакта»	Фотосүрәтләр алып килү
5.	Күргәзмә “Әбиемнең йомшак куллары”	Татар халкының борынгыдан килгән кул эше, һөнәрчелеге турында әңгәмә	Татар халык бизәкләре ярдәмендә читек, альяпкыч, күлмәк бизәү	Күргәзмә оештыруда ярдәм итү
6.	Ижади эш ”Нәсел агачы”	Схемалар карау, танышу	Рәсемнәр ясау	“Нәсел агачы” ясау

Рәсем “Миңем гаиләм”

“Алабугам – ак калам” айлыгына перспектив-тематик план

№	Эшчэнлек тәртибе	Тәрбияче белән балаларның бердәм эшчэнлеге	Балаларның мөстәкыйль эшчэнлеге	Эти-әниләр эшчэнлеге
1.	Тематик шөгылъ: «Алабугам – ак калам»	Дидактик уеннар: “Истәлекле урыннар” “Кисәкләрне жый”		Шәһәрбезнең тарихы, истәлекле урыннары, күренекле шәхесләре турында материал туплау
2.	Әңгәмә “Шәһәрбезнең күренекле шәхесләре”	Китаплар, альбомнар, рәсемнәр карау; үстерешле диалог		
3.	Үстерешле сөйләм: Якташларыбызның ижади эшчэнлеге”	Сәнгатьле итеп, хәрәкәтләр белән сөйләп карау	Ятган шигырьне сөйләргә өйрәнү	
4.	Шәһәр буенча экскурсия “Истәлекле урыннар”	Китаплар, альбомнар, рәсемнәр карау; үстерешле диалог	Рәсем ясау	Экскурсия оештыруда ярдәм
5.	Фотокүргәзмә “Шәһәрнең яраткан почмагы”	Истәлекле урыннар, күренекле шәхесләр турында тасвирлап сөйләү	Дидактик уеннар: “Истәлекле урыннар” “Кисәкләрне жый”	Күргәзмә оештыруда ярдәм итү
6.	Шәһәр музеена экскурсия	Музей белән танышу, музей экспонатларын карау	Рәсем ясау	Экскурсия оештыруда ярдәм

“Республикам Татарстан” айлыгына перспектив-тематик план

№	Эшчәнлек тәртибе	Тәрбияче белән балаларның бердәм эшчәнлеге	Балаларның мөстәкыйль эшчәнлеге	Әти-әниләр эшчәнлеге
1.	Тематик шөгылъ “Республикам минем Татарстан”	Халык авыз ижаты әсәрләре белән таныштыру. Жырлы-биюле уен сүзләрен, хәрәкәтләрен өйрәнү, уйнау Әкиятләр уку. Эчтәлеге буенча сорауларга җавап бирү	Китаплар, альбомнар, рәсемнәр карау Уеннарны үзлектән уйнау. Тыңлаган әсәрләрнең эчтәлеге буенча рәсемнәр ясау	Татар халык авыз ижаты (табышмаклар, сынамышлар, мәкальләр) әсәрләре әзерләп килү
2.	Үстерешле сөйләм: Г.Тукай “ И туган тел, и матур тел” Татар халык әкиятен сәхнәләштерү	Сәнгатьле итеп, хәрәкәтләр белән сөйләп карау Әкиятне уку, рольләргә бүлү	Яттан шигырьне сөйләргә өйрәнү Әкиятнең сүзләрен өйрәнү, рәсемнәр төшерү	Костюмнар әзерләргә булышу
3.	Йомгаклау шөгыле: “Үзең эшлэгәч, тәмле ул-кирәк эшләп ашарга”	Милли ризыклар турында сөйләшү, бавырсақ пешерү	Милли ризык әвәләү	Милли ризыклар пешереп алып килү

Татар халык бизәкләре һәм ашлары

Татар халык киемнәре һәм уеннары

Йомгаклау шөгиле: “Үзен эшлэгәч, тәмле ул – кирәк эшләп ашарга”

Максат: Татар халык ашлары турында белемнәрен киңәйтү, халык авыз ижаты аша балаларның сөйләм осталыкларын үстерү, татар халык ашларын белдергән сүзләр хисабына сүзлек байлыгын арттыру, дәрәс итеп жөмлөләр төзәргә өйрәтүне дәвам итү, татар теленә хас авазларның әйтәлешен ныгыту, пөхтә эшләү күнекмәсен үзләштерү, балаларда халкыбызның күркәм горәф-гадәтләрен, хезмәт сөйчәнлек, кунакчылык, әдәпләлек сыйфатларын тәрбияләү.

Жиһазлау: татар милли ризыклары рәсемнәре, уен өчен маскалар, балалар өчен ал япкычлар һәм яулыклар, камыр, такталар, чәй табыны, магнитофон язмалары.

Әдәбият: Исәнбәт Н. “Балалар фольклоры”, Казан, 1984.

Шөгильнен барышы:

Тәрбияче(Т): - Хәерле иртә, балалар! Карагыз әле, безгә бүген кунаклар килгән. Әйдәгез, бергәләп табигатькә, апаларга хәерле көн телик:

Хәерле иртә, апалар,
Хәерле иртә, агачлар,
Хәерле иртә, кошлар,
Хәерле иртә, дуслар!

-Әйткәнәмчә, бүген бездә кунаклар бар. Ә кунакчылык, ачык йөзле булу – безнең татар халкының күркәм сыйфатларының берсе. Кунак өйгә килеп керүгә, хужалар аңа хөрмәт күрсәтә башлыйлар. Урынның түрен бирү, ризыкның иң тәмләләре белән генә сыйлау – беренче чиратта. Сезнең дә әниләрегез кунак килсә, тәмле ризыклар пешерә торгандыр, сездә аларга булышасыздыр.

1бала: Әнием пешермәгән

Ризык юктыр дөнъяда.
Кызыгып карап торгач,
Өйрәтә ул миңа да.

2бала: Нилэр генэ белми ул,
Йөзем белән икмәкләр,
Гөбәдия, кабартма,
Коймаклар, тәбикмәкләр.

3бала: Өчпочмаклар, бәлешләр,
Исемсезләре шактый.
Кыстыбый, пәрәмәчне
Хәтта эти дә мактый!

Т. – Менә нинди уңган безнең әниләребез! Кемнең әнисе нәрсә
пешерә, тыңлап карыйк әле.

Бала: Әни бәлеш (коймак...) пешерә.

Т. -Әйе, әниләрегез бу ризыкларны бар күңел жылысын биреп,
иренмичә әзерли, кунакларны сыйлый. Безнең дә бүген кунакларыбыз бар. Шулай булгач, аларны
сыйламыйча булмас.

-Әйдәгез, бергәләп тәмле ризык пешерик, ә нәрсә пешерәсен безгә табышмак әйтер.

Өз генә камыр алсак,
Вак-вак итеп турасак,
Майлы табага салсак,
Нәрсә булыр? (бавырсақ).

-Дәрәс, балалар, бавырсақ пешерербез. Бавырсақны элек-электән безнең әбиләребез муллык, байлык
символы итеп пешергәннәр.

-Ә хәзер эшкә әзерләник. Иң беренче нәрсә эшлибез?

-Чәчләрне жыябыз, альяпкыч киябез, кулларны юабыз.

Балалар киенеп, юынып өстәл янына килә.

-Менә без эш башларга әзер. Бавырсақ пешерү өчен нәрсәләр кирәк?

Бала: Ак сарайның эчендә
Көмеш су да, алтын су.
Юк ишеге, тәрәзәсе,
Суларын эчәм дисәң,
Була аны жимерәсе (йомырка).

Бала: Су түгел, сыек, кар түгел, ак (сөт).

-Камыр ашын нәрсәдән башка пешереп булмый (оннан).
Әйе, он да кирәк, тагын берәз гына шикәр комы да өстәсәк,
камыр эзер була.

-Эш өчен тагын ниләр кирәк? (такта, он)

-Эшләү өчен бармакларыбызны язып алыяк:

Хәзер ясыйбыз коймак,
Аннан ясыйк өчпочмак,
Монсы булыр бавырсак,
Ә чәк-чәк вак-вак, вак-вак.

Балалар эше (татар көе яңгырый).

Т. –Алдыгыздагы камырдан бармак юанлыгы бау тәгәрәтәбез, вак кисәкләргә бүләбез һәм алардан кечкенә шарлар әвәлибез. Чиста эшлибез, идәнгә он, камыр төшермәскә тырышабыз. Эшләве күнеллерәк булыр, мәкаль әйтешик.

Балалар: Эше жайлының ашы да тәмле.

Агач жимеше белән, кеше эше белән.

Аз сөйлә, күп эшлә.

Ашыккан – ашка пешкән.

Башлаган эшнең беткәне яхшы.

Эш беткәч, уйнарга ярый.

-Менә бавырсаklar эзер, пешерәсе генә калды. Аны ничек пешерәләр соң?

-Майда кыздыралар.

- Бик дөрөс. Хэзер Алисаның әнисе аларны ашханәгә алып төшөп, пешереп алып менер.
- Ә без өстәлне жыештырып, кулларны юып, чәй табыны эзерлик.

“Самавыр” уены.

-Ә хэзер табынга рәхим итегез, үзебез пешергән бавырсақлар белән тәмләп чәй эчик. Табын кагыйдәләрен иске төшерик:

-Табында без һәрчак кунак,
Кунак булсаң, тыйнак бул!
Кирәкмәс сүзләр сөйләмә,
Түкмә, чәчмә, жыйнак бул!
Кашык сине ияртмәсен,
Син хужа бул кашыкка,
Табында һәркем сынала,
Комсызланма, ашыкма!
Ризыгыңны чәйнәп аша,
Авыз төеп тутырма,
Чапылдатма, күршеләргә
Бәреп-сугып утырма!
Ашаган йөрәккә ятсын,
Яхшырак эшләр башың,
Әйдә, табынга рәхим ит,
Бик тәмлә булсын ашың! (В. Хәйруллина).

Балалар кунақларны табынга дәшәләр, аннары үзләре утыралар.

Көтелгән нәтижәләр

Проект дәвамында нәсел, гаилә әгъзалары, Алабуга шәһәре, аның күренекле шәхесләре, истәлекле урыннары, шулай ук Татарстан Республикасы турында әти-әниләр ярдәме белән зур материал тупланды. Бик күп уеннар, халык авыз ижаты һәм күренекле шәхесләребезнең ижаты белән таныштык.

Нәсел һәм нәсел агачы турында кызыксынучанлыклары һәм белемнәре артты. Әти-әниләр белән бергәлектә эшләү нәтижәсендә балалар һәм әти-әниләр арасында жылы мөнәсәбәт үсте. Балаларда бер-берсенә, гаилә әгъзаларына, өлкән буынга карата хөрмәт һәм ихтирам артты.

Балаларның сүз байлыгы артты. Тасвирлап сөйләү күнекмәләре үсте. Әти-әниләр һәм тәрбиячеләр арасында үзара мөнәсәбәтләрне давам иттерү теләге туды.

Кулланылган әдәбият

1. Ягъфаров Р.Ф. Ал кирәк, гәл кирәк. -Казан:Мәгариф, 1995.
2. Борһанова Р.А. Туган як табигате белән таныштыру.- Казан: ИУУ РТ, 1997.
3. Гарәфиева Г.З. Сөмбеләне кем белә? Казан-ТаРИХ-2003.
4. Исәнбәт Н. Балалар Фольклоры –Казан , Татарстан китап нәшрияты,1984.
5. Кашапова М.Ф. Иң гүзәл тел – туган тел. Казан,: РИЦ “Школа”,2009.
6. ХарисоваФ., Харисова Л. Уен – милли тәрбия чарасы.- Чаллы, КАМАЗ нәшрияты,1994.
7. Зарипова З.М. Белем бирү һәм тәрбия процессында милли-төбәк компоненты. Яр Чаллы,, “Яр Чаллы” типографиясе, 2000.
8. Воробьева Н.И. Татарский народный орнамент. –Казань, Татгосиздат,1948.
9. Сергеева Н. Әбиемнең сандыгы. Казан, Татарстан китап нәшрияты,1995.
10. Сергеева Н. Гомер агачы .Казан, изд. Мәгариф, 2008.
11. Хабибуллина И.Ж. Бабынина Т.Ф.Татарстан мәдәнияте чишмәләре. Яр Чаллы, ГОУ ВПО “НГПИ” 2011.